

Platí přitom, že pro každé šetření je vybrána jedna gramotnost jako hlavní. V letech 2000 a 2009 se jednalo o čtenářskou gramotnost, v letech 2003 a 2012 o matematickou gramotnost a v roce 2006 o přírodovědnou gramotnost. Vedle toho PISA nabízí možnost účasti na testování některých doplňkových gramotností. V roce 2012 se jednalo jednak o ICT založené testování matematické gramotnosti⁸², jednak o testování schopnosti žáků řešit problémy a jednak o zcela nové testování finanční gramotnosti (viz OECD 2013b). Poznamenejme, že PISA je výběrové šetření na vzorku cca 150 škol se 4,5 až 10 tisíci žáky v účastnících se územních celcích, jejichž počet se ve srovnání let 2000 a 2012 zvýšil zhruba o třetinu. Management šetření PISA je odpovědností sdružení zemí (OECD 2012b, OECD 2013 b). Následující charakteristika metodiky PISA vychází výhradně ze základního hodnotícího rámce PISA pro rok 2012 (OECD 2013b) s doplněním relevantních informací z technické zprávy šetření PISA v roce 2009 (viz OECD 2012b). S ohledem na tuto skutečnost jsou v dalším textu vynechány odkazy na zdroj informací.

1. *Tvorba výběrového souboru testovaných žáků*

Metodika mezinárodního šetření PISA detailně vymezuje proces utváření reprezentativního výběrového souboru testovaných žáků. Tento proces vychází ze základního souboru všech patnáctiletých žáků v zemi, s výjimkou některých specifických skupin (např. žáci velmi vzdálených škol, žáci vzdělávaní v domácím prostředí, žáci s mentálním postižením). Tvorba výběrového souboru testovaných žáků je založena na dvoufázovém postupu:

- První fáze je zaměřena na výběr škol zařazených do šetření, a to z úplného základního souboru všech škol s patnáctiletými žáky.
- Druhá fáze je spojena s výběrem žáků z výběrového souboru škol v návaznosti na první fázi.

Výběr škol v rámci první fáze procesu tvorby výběrového souboru testovaných žáků vychází z explicitní stratifikace škol podle definovaných proměnných. Takto jsou vytvořena tzv. strata škol se stejnými charakteristikami. Proměnné používané pro explicitní stratifikaci se mezi jednotlivými zeměmi liší, nicméně nejčastěji je používána proměnná jednak územního členění země a jednak typu školy⁸³. Význam stratifikace základního souboru škol spočívá jednak ve zlepšení efektivity výběrového souboru a jednak v zohlednění hrozby omezeného zastoupení některých typů škol ve výběrovém souboru. Vedle proměnných explicitní stratifikace využívá metodika šetření PISA rovněž proměnné implicitní stratifikace, které slouží k seřazení základního souboru škol podle hodnot těchto proměnných. Význam tohoto kroku spočívá ve vyšší reprezentativnosti následného výběru vzhledem k implicitním charakteristikám.

Následující proces tvorby výběrového souboru škol a testovaných žáků v nich respektuje tato pravidla:

- Výběrový soubor každé země obsahuje minimálně 150 škol a minimálně 4 500 žáků. Z každé školy je vybíráno cca 35 žáků s tím, že minimální počet žáků jedné školy je stanoven na 20 žáků, kdy je ovšem současně potřeba navýšit počet škol. Minimální počet žáků jedné školy je stanoven mimo jiné pro identifikaci rozdílů mezi žáky uvnitř školy.

---

⁸² Poznamenejme, že v roce 2009 byla testovaná gramotnost v digitálním čtení.

⁸³ Další explicitně založené proměnné zahrnují například velikost školy, programové zaměření školy, podíl etnických minorit, lokalizaci v urbánní či rurální oblasti a další.